

نبرد رسانه‌ای

مجتبی نیک رهی

پرومان توکلی

عارف نیایی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

۱۳۹۷

سرشناسه	:	نیک رهی، مجتبی
عنوان و نام پدیدآور	:	نبرد رسانه‌ای / نویسندگان: مجتبی نیک رهی، پژمان توکلی، عارف محرابی
مشخصات نشر	:	تهران: فانوس دنیا، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۱۱۳ ص. ۲۰۰.۰۰۰ ریال
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۶۰۹۷-۱۹-۲
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
رده بندی دهایی	:	۳۵۵/۳۴۳۴
شماره کتابخانه ملی	:	۵۳۴۰۹۸۴

WWW.FANOSSEDONYA.IR
fanos.donya@yahoo.com

نبرد رسانه‌ای

مؤلفان: مجتبی نیک رهی، پژمان توکلی و عارف محرابی

طرح جلد: صدیقه شاه میرزایی جشقانی

انتشارات: فانوس دنیا

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۹۷-۱۹-۲

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۲۰۰.۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه
۱۷.....	مبانی پدافند غیر عامل
۲۳.....	گفتار دوم ..
۲۳.....	جنگ روانی
۴۷.....	گفتار سوم
۴۷.....	جنگ رسانه‌ای
۵۹.....	ویژگی‌ها و فنون جنگ رسانه‌ای
۶۹.....	نقش مطبوعات و رسانه‌ها در عملیات روانی از دیدگاه امام خمینی (ره)
۷۷.....	فصل چهارم
۷۷.....	روش‌شناسی رفتارهای مقابله با جنگ نرم کفار در آموزه‌های قرآن مجید بهج البلاغه
۸۵.....	گفتار اول
۸۵.....	قدرت نرم و سخت افزاری در جامعه شبکه‌ای
۹۳.....	شبکه‌های اجتماعی و سواد رسانه‌ای
۱۰۳.....	فصل پنجم
۱۰۳.....	الگوهای شکل دهی و انتشار افکار و ایده‌ها از طریق وسایل ارتباط جمعی
۱۱۱.....	فهرست منابع

مقدمه

جنگ و خونریزی بر روی کره زمین پیشینه‌ای به قدمت تاریخ بشر دارد و جامعه‌شناسان آن را به عنوان یک پدیده و واقعیت اجتماعی قلمداد نموده‌اند، به طوری که از تاریخ پنهان هزار ساله تمدن بشری، فقط ۲۶۸ سال بدون جنگ و درگیری بوده است. در هر جنگی طرفین تلاش می‌کنند علاوه بر کشتار نیروی انسانی طرف دیگر، زیرساخت‌های اقتصادی آن را نیز نابود سازند. با پایان جنگ سرد و فروپاشی شوروی سابق و ورود به هزاره سوم، شکل و رویکرد جدیدی از مخاصمات و تعاملات بین دولت‌ها تعریف و تبیین شد و هم اکنون جنگ نرم به عنوان آلترناتیو وانی جنگ‌های کلاسیک و نظامی مورد استفاده کشورها و دول متخاصم قرار می‌گیرد.

جنگ نرم کلیه مؤلفه‌های یک جنگ تمام عیار را برای شکست دادن دشمن داراست. ماهواره‌ها، سایت‌های ضد انقلابی، تحلیل‌های سیاسی هراس‌انگیز و قطعنامه‌ها ابزار جنگی دشمن هستند. از مهمترین اهداف جنگ نرم دشمن می‌توان سست کردن باورهای دینی و انقلابی مردم، پشیمان کردن مردم از انقلاب، عادی‌سازی خودفروختگی سیاسی، استحاله فرهنگی، ایجاد ناامنی، رعب و ترس، شایعه، تقویت نارضایتی و دامن زدن به آن، اختلافات قومی و سیاسی و ... را نام برد که با ابزارهایی چون سایت‌های

اینترنتی، پیامک‌ها و بولوتوث‌های مختلف، NGOها (تشکل‌های مردم نهاد و غیردولتی)، فرقه‌های گوناگون (بهائیت، شیطان‌پرستی، صوفی‌گری و ...)، عرفان‌های نوین و کاذب، سایت‌ها و وبلاگ‌ها، ماهواره، موسیقی کلاسیک و سنتی و ... وارد میدان جنگ گردیده‌اند. پدافند عامل این ابزار نیز ماهواره‌ها، و سایت‌های خودی و حتی بعضی امور فنی مانند ارسال پارتیت و مقابله با سایت‌های مخرب و دروغ‌پرداز است و از اینجا اصطلاحات همچون تهاجم فرهنگی، جنگ نرم، حملات سایبری، پدافند غیر عامل ... وارد فرهنگنامه ادبیات سیاسی بین‌المللی شد که هر یک در جای خود، از اهمیت شایانی برخوردارند و ساعت‌ها می‌توانند در محافل علمی و تخصصی مورد بحث و پژوهش واقع شوند.

به طور کلی روش‌های نرمی و جنگ را می‌توان به سه دسته عمده روش‌های سخت (اقدام نظامی و خشونت‌آمیز)، روش‌های نیمه سخت (سیاسی - امنیتی - اقتصادی) و روش‌های نرم (فرهنگی - تبلیغی - رسانه‌ای) تقسیم نمود. در این مقاله هدف اصلی ما تمرکز بر روش‌های نرم و به اصطلاح جنگ نرم^۱ و بررسی نقش پدافند غیرعامل در جنگ نرم می‌باشد.

جان کالینز، تئوریسین دانشگاه ملی جنگ آمریکا - «نرم را «استفاده طراحی شده از تبلیغات و ابزارهای مربوط به آن را برای نفوذ در مختصات فکری دشمن با توسل به شیوه‌هایی که موجب پیشرفت مقاصد امنیت ملی مجری می‌شود» می‌داند.

^۱ Soft War

ارتش آمریکا نیز جنگ نرم را بدین صورت تعریف نموده است: «جنگ نرم، استفاده دقیق و طراحی شده از تبلیغات و دیگر اعمالی است که منظور اصلی آن تأثیرگذاری بر عقاید، احساسات، تمایلات و رفتار دشمن، گروه بی طرف و یا گروه های دوست است به نحوی که برای برآوردن مقاصد و اهداف ملی پشتیبان باشد».

بنابراین جنگ نرم را می توان چنین تعریف کرد: هر گونه اقدام نرم افزارانه از: روانی، تبلیغاتی، رسانه ای، سایبری، دیجیتالی، اطلاعاتی، فرهنگی، سیاسی، امنیتی و علمی است که جامعه یا گروه هدف را نشانه می گیرد و بدین درگیری نظامی با بهره گیری از روش های اقناع سازی و یا مدیریت احساسات بهره گیری از روش های جذب، رقیب را به انفعال یا شکست وامی دارد. جنگ روانی، جنگ سفید، جنگ رسانه ای، عملیات روانی، براندازی نرم، انقلاب نرم، انقلاب مخملی، انقلاب رنگی و... از اشکال جنگ نرم است.

در طول ادوار تاریخ، همواره دول استعمارگر به دنبال سلطه جویی و استیلا بر سایر ملل بوده اند و در سیر تاریخی این نبردها تغییرات عمیقی در روش ها و شیوه ها بوجود آمده است؛ تا آنجا که در عصر حاضر جنگ روانی پا به عرصه تعاریف سیاسی و نظامی گذاشته و قدرت، ضرب و تاز و توان ماندگاری خود را به رخ کشیده است. جنگ روانی با شاخه ها و شیوه های متعدد؛ کار شناسایی، دفاع و مقابله را دشوار ساخته و به دلیل ویژگی های منحصر و نوپدید، خطرناکی و حساسیت موضوع را هویدا کرده است. یکی از روش های کارآمد و نافذ این نبرد سهمگین و مخرب، جنگ رسانه ای و تبلیغاتی است که در سال های اخیر رواج و شکوفایی

خیره کننده‌ای در میان استعمارگران کهنه داشته و صد البته توانایی و موفقیت خویش را نیز نمایان ساخته است. با توجه به فرمایشات، تذکرات و هدایت‌های زعیمانه، هوشمندانه و مدبرانه مقام عظمای ولایت و همچنین پلیدی، سفاکی و طمع‌ورزی بی‌انتهای نظام سلطه در هجوم بی‌وقفه به میهن اسلامی عزیزمان؛ گامی کوچک اما محکم و امیدوار در این طریق پ‌خاطره و مهم برداشته‌ام تا فتح بابی باشد برای قدم‌های استوار و پیروزمند. آتی.

جنگ روانی؛ مبتنی بر عناصر، مؤلفه‌ها و ابزارهایی است که ارتباط تنگاتنگی با هنر و سبب بشر دارد؛ زیرا هدف در جنگ روانی، القای اندیشه و فکر از سویی و تغییر عواطف و احساسات از سوی دیگر است؛ بنابراین، از ابزارهای کارآمدی بهره گرفته شد که بتواند فکر و عاطفه انسانی را تغییر داده و هدایت ذهن و قلب شخص و یا جامعه را در اختیار گیرد.

حاکمیت، هویت و استقلال حرفاً بپیدایند تصمیم‌های سیاسی نبوده و در شکل‌گیری آن عوامل مهمتری مانند اندیشه، زندگی، اقتصاد، فرهنگ و عواملی که توسعه هر جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهند، دخالت دارند. در واقع ساختار اطلاعات تعیین‌کننده و ضامن بقا و دوام ملت‌هاست و شناخت بیشتر نسبت به این امر، فکر برقراری نظام نوین اطلاعاتی را در سطح جهانی تقویت می‌کند.

خداوند در آیات گوناگونی به این شیوه اشاره کرده است؛ از جمله در جنگ روانی که ابلیس علیه حضرت آدم (ع) به راه انداخت؛ ابلیس برای اینکه در عقاید، بینش‌ها و نگرش‌های حضرت آدم (ع) تردید و تشکیک افکند، با بهره‌گیری از کمال‌خواهی انسان از یک سو و جهالت او نسبت

به حقایق بلند هستی از سوی دیگر تغییراتی در بینش و نگرش او ایجاد کرد و با استفاده از ابزار غرور و فریب - یعنی سوگند دروغین به خدا - آدم را به خوردن میوه درخت ممنوعه ترغیب کرد؛ ابلیس توانسته بود با ابزارهای جنگ روانی، بینش و نگرش حضرت آدم (ع) را تغییر داده و آدم گمان کند که راه سعادت، مسیری است که ابلیس نشان می‌دهد.

امروزه در اثر پیشرفت ارتباطات کره زمین به یک دهکده کوچک تبدیل شده است. وسایل ارتباط جمعی بشر در طول قرن بیستم به سرعت گسترش یافته است به ویژه از هنگامی که کاربرد رادیو، تلویزیون، سینما و اشکال مرتبط آنکته یکی انتقال اطلاعات توسعه یافت. این وسایل سریع ارتباطی، به جای نفس اشیاء، طم، فزاینده‌ای، بشر را بر نمادهایی که معرف اشیاء هستند، متکی کردند. بنابراین، هنگامی که ما طی برنامه‌ای آموزش رسمی دانشگاهها، مطالبی می‌آموزیم، رایج یادگیری ما از طریق شنیدن سخنرانی‌ها، مطالعه کتاب‌ها، تماشای فیلم‌ها و رسانه‌های جمعی، انبوهی و مانند آنها است. جنگ نرم، روشی است که در طول تاریخ سوی اشخاص و جوامع نسبت به دیگری به کار رفته و می‌رود. در این روش، آن چه هدف قرار می‌گیرد، اعتقادات، عواطف و احساسات انسان‌هاست. زیرا فروپاشی شخصیت و ترور آنها، بالارزش‌تر از ترور اشخاص و از میان بردن نیرنگی آنان است؛ چون هرگاه هویت و شخصیت افراد از میان برود، ایشان به عنوان بردگانی بی‌مزد در خدمت اهداف استثمارگری دشمنان قرار می‌گیرند و آنان می‌توانند از خدمات و منابع شخصیت‌های ترور شده به آسانی و سادگی بهره گیرند. از آن جایی که در جنگ نرم همه گروه‌ها و اقشار یک جامعه به ویژه خواص و رهبران، مخاطب پیام هستند، لازم است تا

خواص با ایجاد بستری مناسب، زمینه بصیرت‌زایی و بصیرت‌افزایی در توده‌های مردم را فراهم آورند و اجازه ندهند تا دشمنان با هنجارشکنی، اهانت و دیگر شیوه‌ها مردم را به سمت و سوی غفلت کشانند و با اختلاف و تفرقه به اهداف ناپاک دست یابند.

براندازی اصطلاحی نظامی است که در «فرهنگ واژه‌های نظامی»، چنین تعریفی شده است: «کلیه اعمال و فعالیت‌های غیرقانونی که بر ضد مصالح یک کشور انجام می‌شود و هدف نهایی از آن واژگون کردن حکوریت است می‌باشد. به عبارت دیگر، عملیاتی است که به منظور کاهش مقاومت، استفاده می‌شود تا به تدریج یک رژیم برای سرنگون شدن آماده شود. بدانند یکی از شاخه‌های جنگ‌های نامنظم است».

رسانه‌ها هم زمانی قادر به انجام مأموریت‌های خود است که بستر و یا بسترهای لازم فراهم آورده شده باشد. در میان رسانه‌ها رسانه‌های دیداری مانند تلویزیون و سینما و فرآورده‌های نرم، دیگر، به جهت جامعه‌شناختی آنها، تأثیر بسیار بیشتری بر مخاطبان دارند. این نقش و سهم را رسانه‌های دیداری از جمله با برانگیختن تمامی حواس مخاطبان که از ویژگی‌های این نوع رسانه‌هاست، ایفا می‌کنند که در رسانه‌های دیگر محدود. از همین نظر است که اتفاق نظر داریم الگوهای معرفی شده از طریق رسانه‌های دیداری نقش و سهم بیشتر و عمیق‌تری در تغییر باور و نهایتاً تغییر رفتار مخاطب دارند. در مقابله با جنگ نرم - پایگاه‌هایی که افراد در آنها قرار دارند و یا می‌گیرند، مانند پایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سهم خود را دارند، ولی سهم فرهنگ بیشتر از دیگر پایگاه‌هاست، و از همین روست که رسانه با ماهیت فرهنگی می‌تواند نقشی در خور در مقابله با جنگ نرم بخصوص در بلند

مدت ایفا کند. این نقش در حوزه فرهنگ، با ورود دیگر نهادهای ارتباطی، اجتماعی، فرهنگی و مذهبی مانند مساجد، ائمه جماعات و نهادهای مرجع حوزه، و سهم‌گیری آن‌ها تکمیل می‌شود. در مقابله با جنگ نرم علاوه بر جنبه‌های فردی آن، برای آنکه در جامعه به امری نهادینه مبدل گردد، نیاز به یک عزم ملی در ابعاد مختلف و بخصوص فرهنگی دارد. مقابله با جنگ نرم به عنوان یک نیاز ملی باید در همه ابعاد و زمینه‌ها تبدیل به یک باور نهادینه شود و نمی‌توان آنرا محدود به این دسته و یا آن دسته و یا این بخش و یا آن بخش کرد. کشور بی‌این هم نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و جامع و پاسخگو است، و این مهم تنها با مشارکت دادن همه نیروهای دلسوز و نهادهای ذیربط و از درون تیم‌های حرفه‌ای بیرون نمی‌آید.

«سمیر عبید» نحوه برخورد غرب با قبال ایران آن هم با ادعای آزادی و حقوق بشر به باد انتقاد گرفت و با اشاره به کشتار مردم عراق، افغانستان، سومالی، پاکستان، فلسطین و... با سلاح‌های غربی را امریکایی نوشت:

«غرب با ریختن اشک تمساح برای آزادی و حقوق ایران و کشورهای دیگر در امور آنها دخالت می‌کند. این در حالی است که در عراق، افغانستان، سومالی، پاکستان، فلسطین و... با سلاح‌های غربی و آمریکایی و اسرائیلی در برابر دیدگان غرب کشته می‌شوند ولی صدایی از مدعیان طرفداری از حقوق بشر شنیده نمی‌شود... آنان به کشورهای مظلوم عراق، فلسطین، لبنان و ایران ظلم‌های زیادی کرده‌اند... شیفتگان آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران گروه بسیار بزرگی هستند و نیروهای نظامی هم با او رابطه عمیق عاطفی دارند. او مرجع تقلید مردم است و مردم تابع رهبر و گوش

به فرمان او هستند. آنان به راحتی می‌توانند اغتشاش‌گرانی را که مخالف مردم‌اند از بین ببرند».

جنگ رسانه‌ای از برجسته‌ترین مؤلفه‌های جنگ نرم و جنگ‌های مدرن در جهان کنونی محسوب می‌شود. جنگ نرم به مثابه راهبرد و استراتژی انتخابی نظام سلطه برای تسلط بر افکار و اراده ملت‌ها تدوین و طراحی شده است. امروزه انسان‌ها شاهد فراگیری بی‌سابقه رسانه‌ها و وسایل ارتباطات جمعی مدرن و نوین هستند. بالطبع آن‌ها در معرض شدیدترین امواج رسانه‌ها قرار دارند. رسانه‌ها کارکردی دوطرفه و دوسویه دارند، اما بیشتر حجم بهره‌گیری از آن در دست نظام سلطه قرار دارد، چنانچه می‌توان گفت حفظ و گسترش قدرت استکباری نظام سلطه به حضور و ظاهر رسانه‌ها وابسته است. رسانه‌ها پل ارتباطی و بلکه وسیله تسلط بر افکار، ایده و احساسات بشریت دوران معاصر به شمار می‌آیند. مراکز رسانه‌های استکباری به مدرن‌ترین فناوری جهانی مجهزند. از یک سو، ابزاری در جهت اجرائی عملیات روانی قدرت‌ها علیه ملت‌ها و دولت‌های مستقل هستند و از سوی دیگر رسانه‌ای برای کنترل، تضعیف، جهت‌دهی و هدایت جوانان در سراسر جهان محسوب می‌شوند. دوسویه یا دلبه‌بودن رسانه‌ها این فرصت را به وجود آورده که دولت‌ها و ملت‌های هدف بتوانند به آن دسترسی یافته و از آن در جهت نیل به اهداف و خنثی‌سازی توطئه‌ها و مقابله با امواج رسانه‌ای نظام سلطه بهره گیرند. بروز و ظهور برخی رسانه‌های منطقه‌ای پس از جنگ اول آمریکا در یک دهه اخیر در خلیج فارس (۱۹۹۱) (شبکه الجزیره، العربیه، المنار، العالم و... بعد از سال ۱۹۹۶) در این راستا قابل بررسی است. قدرت‌ها

بیشترین استفاده از رسانه‌ها را در جنگ می‌برند. با نگاهی به عملکرد آمریکا در جنگ ویتنام، بالکان، کارائیب، افغانستان و دو جنگ خلیج فارس و همچنین اقدامات روانی و رسانه‌ای‌اش علیه انقلاب اسلامی، می‌توان به اهداف آن پی برد.

جنگ رسانه‌ای مقوله‌ای است که همکاری و هماهنگی نزدیک بخش‌های نظامی، سیاسی، اطلاعاتی، امنیتی، رسانه‌ای و عملیات روانی و تبلیغی یک کشور را می‌آید. طراحان جنگ رسانه‌ای نه لزوماً ژنرال‌های پادگان‌نشین، بلکه ممکن است پرفسورهای دانشگاه‌ها و دیپلمات‌های رسانه‌ای در دانشگاه‌های معتبر هر کشوری باشند. متقاضیان این کار یک نفر به پیوستن به خودی بسیار ارزان‌تر از کشتن او تمام می‌شود. کمات بسیار کم‌هزینه‌تر از گلوله‌های تفنگ هستند. در جنگ پست‌مدرن گفتار حیاتی‌ترین حوزه و سلاح محسوب می‌شود. سلاحی که باید آن را از طریق متنوعی که درباره منافع وجود دارد ساخت یا در واقع جعل رسانه‌ها دارای تأثیری قدرتمند و نامعلوم بر افکار عمومی هستند و این مسئله می‌تواند اثر مثبت یا منفی بر عملیات‌ها داشته باشد.^۱

^۱ سازمان فرهنگ و تمدن اسلامی و معاونت انتشارات و تبلیغات اداره کل امور اجتماعی و ایرانیان